

Colecția OANA OTILIA BÂRSAN

Obiceiuri la început de an în Bârsana

Și-s trimis ca vestitor
De la-a mei poruncitori
Dacă binevoiți
Capra noastă s-o primiți.
O primiți sau nu?

La răspunsul afirmativ al gazdei, vestitorul bate de trei ori cu toiagul și intră restul grupului.

MOȘUL: (pe jocul caprei)
Vine capra de la munte
Cu stelute albe-n frunte
Ia, ța, ța, căpriță, ța
Ia, ța, ța, căpriță, ța.
A me capră-i mai voinică,
Lupu-n coarne mi-l ridică
Și mi-l tăvălește-n iarbă
Că are scaieți în barbă
Ia, ța, ța, căpriță, ța
Ia, ța, ța, căpriță, ța.
Ia, ța, ța, la deal în sus
Că de-acolo te-am adus,
Te-am adus cu avionul
Ca să joci revelionul
Ia, ța, ța, căpriță, ța
Ia, ța, ța, căpriță, ța.

CAPRA (moare la joc)

MOȘUL (se vaietă):

Vai, căprița mé,
Vai, căprița mé,
Ce m-oi fa cu ié:
Lapte n-a mai da,
Vai, căprița mea!

(fuge la doctor)

Doctore,
Pune-mi capra-n pticioare
Că nu știu ce dracu are!

Sărbătorirea începutului de an a fost resimțită, încă din primitivitate, ca un eveniment major, cu multiple conotații. La popoarele arhaice această sărbătoare era legată fie de sfârșitul recoltării, fie de începutul muncilor agricole. Cea dintâi dăinuie și astăzi la unele populații de pe glob și, se pare, amintirea ei alcătuia substratul Dionisiacelor câmpenești (O. Bârlea, "Folclorul literar", Ed. Minerva, Buc., 1981, p. 268).

Serbarea Anului Nou odată cu începerea muncilor agricole pare a fi o formă mai evoluată, cum e atestată în vechiul calendar roman la 1 martie, transpunerea la Calende de luni ianuarie fiind mai târzie, sub Numa Pompilius. Abia în anul 53 î. Chr. se fixează la Roma, oficial, data Anului Nou la 1 ianuarie.

Petru Caraman semnalează similitudini evidente între Calende romane și sărbătoarea Anului Nou, desăvârșite, în linii mari, în credințele și obiceiurile legate de această aniversare. Potrivit unei concepții străvechi, se credea că în această perioadă de tranziție de la un an la altul, omul este în măsură să influențeze, prin diferite practici, desfășurarea ciclului naturii într-o direcție favorabilă: era timpul deciderii dorințelor râvnite, al influențării cursului acestora, dar și timpul dezvăluirii, prin procedee magice, a unor aspecte ale destinului uman și al ciclului vegetațional. Însăși cuvintele și chiar sunetele nearticulate, emise de animale, ca și zgomotele produse cu intenții precise, printr-o hiperpotențare a semnificației lor, cumulează funcții magice. Urările, la rândul lor, dacă admitem ideea că, în parte, colindul este o formă de urare (P. Caraman, "Colindatul la români, slavi și alte popoare", Ed. Minerva, Buc., 1983, p. 334), refrenul adecvat sărbătorii, axându-se pe o conotație generală de prosperitate ("An Nou fericit"), obiceiul sorcovitului, perceput ca o urare mult mai directă decât colindul, plugușorul - toate aceste manifestări populare sunt recunoscutibile în Calende romane, dar nu se pot identifica cu acestea. P. Caraman susține că și aprecierea nopții Anului Nou drept propice pentru efectuarea de vrăji și proorocii de tot felul este o reminiscență a sărbătoririi romane.

În cazul de față, ideea de propitiere se extinde și asupra dimineții de Anul Nou. Vom clasifica practicile îndătinăte, cu posibile trimiteri la magie, în:

Foto: Ioan Nădișan - Colindători din Berbești, 1972

Am un butoiș ce-l arunc peste casă, Nu-î dogar să-l dogărească.

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicărlău, 2002

(170)

- practici de intuire sau influențare a ciclului vegetațional;
- practici de intuire, confirmare și influențare a destinului uman.

Toate aceste practici, la origine magice, unele dintre ele păstrate ca și credințe, pe considerentul vechimii ("de demult"), sunt performate mai ales de către femei în stare de puritate, dovadă certă că aceasta trebuie să fie condiția sine-qua-non a eficienței lor.

Ajunul mării aniversării a începutului de an este momentul optim al determinării belșugului sau al hiatus-ului în recoltele viitoare. Acest scop reclamă efectuarea unui act, îndeobște considerat neobișnuit.

Femeile iau pe o tîpsie mai mulți *cărbuni* din sobă, fiecare cărbune reprezentând o specie vegetală. Lăsați să se stingă, ei vor aduna în jurul lor o cantitate mai mare sau mai mică de cenușă. Categoria vegetală reprezentată de cărbunele ce va avea cea mai mare cantitate de cenușă în jurul său, se va manifesta prin abundență în anul în curs. Actul, observat în desfășurare, este o elocventă probă de magie homeopatică. Dar nici alegerea obiectului purtător de semnificație magică - cărbunii - nu este deloc întâmplătoare, cunoscută fiind funcționalitatea lor fertilizatoare. *Gunciolul măturat în casă* în dimineața zilei de Anul Nou, este dus în grădină și răspândit printre pomi cu aceeași intenție, de provocare a fertilității. Această practică, însă, este însoțită și de verbalizarea unei amenințări:

Măr, (păr, prun)
De nu-i face mere

Te-oi tăia
Și-n foc te-oi arunca!

(T. Herseni, "Forme străvechi de cultură populară românească", Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 5).

Tot dimineața, se sună din clopoțel prin grădină, "ca să nu atace omizile pomii" (P. Lenghel-Izanu, "Daina mândră pînă Bărsana", Asociația Folcloriștilor și Etnografilor din Maramureș, Baia Mare, 1979, p. 103).

Stobnicul făcut în ajunul Crăciunului și păstrat pe otavă, pe masă, pînă în dimineața Anului Nou, se împarte membrilor familiei, iar otava se dă vitelor (P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 51), ca o cheazășie a abundenței transmise de vechi, noului.

Noaptea premergătoare noului an îi sunt specifice o sumă de practici de intuire și influențare a destinului matrimonial al fetelor, gradate după complexitatea lor.

Cea mai simplă practică de intuire a viitorului matrimonial, anticipativ, este *numărutul parilor din gard* (P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 196): fata, legată la ochi, numără parii de la 1 la 9; când ajunge la al nouălea, îl leagă cu o "cipcă roșie" și deschide ochii. Dacă parul legat este neted, viitorul soț va fi înzestrat cu o sumă de calități fizice; dacă, dimpotrivă, acesta este încovoiat, lipsa de frumusețe este evidentă, iar dacă parul este drept și plin de noduri, atunci viitorul soț va fi bogat. Suntem din nou confrunțați cu o manifestare magică homeopatică: "parul" este similarul flăcăului, iar "cipca roșie" este similarul fetei. Contactul stabilit între cele două similare este o ilustrativă simulare magică a căsătoriei.

Cunoașterea, în exclusivitate, a stării sociale a viitorului bărbat, se leagă de o altă practică, în care s-a operat o schimbare de elemente. Fata însăși pune în rău, de cu seară, o *creangă de pospan* sau un *mănunchi de busuioc*; dacă dimineața acestea vor fi încărcate cu "sloi" de gheață, vor avea un semn sigur al privilegiului material al viitorului soț. Se subînțelege aici și o "vrere" a unei forțe divine, căci actantul-observator (fata) nu acționează după depunerea elementului vegetal în apă. Romanii s-au servit de hidromanție pentru a afla voința zeilor și pentru a se iniția în mistere și rituri (Loius Chochod, "Histoire de la Magie", Payot, Paris, 1971, p. 210). În esență, această practică are la bază tot o formă de magie, magia prin similitudine.

Tot pentru intuirea calităților fizice și morale ale viitorului soț, fetele

Cum ți-i așterne,
Așa i durni.

DOCTORUL:

Eu sunt doctor cu renume,
Vreau să fac și eu un bine,
Să scol capra în picioare
Că nu știu ce dracu are!
(către capră:)

Capră, vrei bomboane?

CAPRA:

Mee, nu mi-i foame!

DOCTORUL:

Capră, vrei alune?

CAPRA:

Mee, nu sunt bune!

DOCTORUL:

Capră, vrei bani?

CAPRA:

Mee, meee! (Se scoală)

CIOBANUL:

Moșule,

Până-aici toate-au fost bune:

De jucat, capra o jucat,

De mâncat, capra o mâncat,

S-o mulgem

Că lapte n-o dat!

(Merge cu donița la capră, vrca
s-o mulgă, capra dă cu piciorul).

Ho, căpriță, ho!

Ho, căpriță, ho!

(Bagă capra la stână și o lasă
acolo, apoi vin toți și colindă "a
oilor":).

TOȚI:

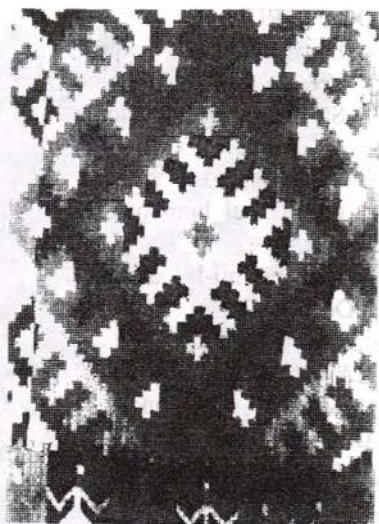
Eu am douăzeci de oi,
Oi duce și berbeci doi,
Iată și eu am vro zece,
Oi duce și un berbecu.

Onorat gazdă de casă,
Primește și cîntea noastră,
O, Doamne, -Mărate Sfinte,
Primește și-a noastră cînte,
Primește-o de la noi
Că suntem ciobani la oi.

(Capra iese din staur și se plimbă
prin casă după daruri, face figuri
diverse, sare la fete, la copii etc.).

Colecția DUMITRU IUGA, Șiştești, 1978

Orașii de nuntă

1399.

Strigătura miresei înainte de cununie

Zii, măi ceteraș, de jele
 Să-i pot spune mamii mele,
 Să le spun părinților
 Că-amu eu mă duc să jor,
 Că mă duc la cununie
 Cu cinc mi-o plăcut mie.
 Și amu, de despărțit,
 Mă iertați de v-am greșit,
 De v-am greșit cu ceva
 Rogu-vă de-a mă ierta
 Că nu-i fată să se nască
 La părinți să nu greșască.
 M-am gândit ș-am judecat
 Cât de mult v-am supărat
 Că mi-am tăt adus aminte
 Ce mult trudește-un părinte:
 Până ești mic te tot crește,
 Când ești mare te-ngrijește
 Să ai cinste și-ominie
 Și la rău să nu te știe.
 Rămas bun, tată și mamă,
 Rămas bun și-mi cer iertare
 Pântru că m-ați crescut mare
 Până în aiesta ceas
 Când eu mă duc și vă las.
 Ieși, mămuică, până-n prag
 Că de plecare mă gat,
 Amu-i musai a pleca
 La biserică-a jura
 Și-s gata cu fetia.
 Nu sii, mamă, supărată
 Că tu nu-i mai avé fată
 C-așe-i soarta fetelor
 Să se ducă de nurori,
 De asta nu-mi pare rău
 Că mă duc la neamu meu
 Și-l cunosc de bun și rău.

Colecția ION VANCEA, Sârbi.

De la Vasile Dunca, 88 ani, 1976.

performează o practică de grup (P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 104 sq.): iau patru blide; sub fiecare pun câte un simulacru al unei calități: sub prima farfurie se pune monedă, sub a doua - sare, sub a treia - cărbune, iar sub ultima - pâine de grâu. O fată, legată la ochi, ridică, la întâmplare, una dintre farfurii. Calitățile viitorului bărbat sunt deduse din proprietățile simulariilor lor: moneda - frumusețe, sarea - răutate, sărăcie, cărbunele - urățenie fizică, iar pâinea este indicativul bunătații și bunăstării. Un alt act de confirmare, executat în mod individual, desigur, pentru măritiş, presupune verbalizarea cu intenție stimulativă: fata iese la cotețul porcilor și strigă, frecându-se de ușa cotețului:

Hui, Achim,

De nu estimp, în alt an,

Mărita-m-oi eu estimp?

De nu, șohan!

Hui, Adam,

Dacă porcii emit vreun zgomot, grohăie, semnalul este fast, de confirmare (P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 196).

Un alt model se fundează pe neprovocare, iar confirmarea se declanșează spontan, verbal și neintenționat. Actantul implicat, tot fata, *ascultă la fereastra* vecinilor, într-un moment în care femeia își ceartă copiii. Sintagma "Stați la un loc!", este infirmativă, pe când sintagma "Fugiți de aici, blăstâmaților!", este confirmativă, adică se va mărita (R. Vulcănescu, "Mitologia română", Ed. Academiei, Buc., 1985, p. 329).

O practică de confirmare a uniunii conjugale, executată în grup, și arhicunoscută, este aceea a *boților de mămăligă* (P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 197). Înainte cu trei zile, se prindea o pisică și nu i se dădea de mâncare în acest răstimp. În ajun, fiecare fată își făcea un boț de mămăligă, care-l reprezenta pe flăcăul înspre care convergeau intențiile ei de uniune conjugală. Când aceștia erau preparați, pisica, înfometată, era scoasă din detențiune. Boții îngurgitați de pisică transimbolizau confirmarea individuală, căci nu puteau fi cu toții îngurgitați. Această practică magică de confirmare prezintă similitudini cu ritul practicat de romani care, prin intermediul "puilor sacri", înfomețați tot pe o durată de trei zile, aflau confirmarea sau infirmarea unor întreprinderi (Louis Chochod, Op. cit., p. 210). O altă activitate magică de confirmare a scopurilor matrimoniale, cu vădite rădăcini în practica hidromantică romană, este aceea a confecționării *blidușelor de ceară* (Mihai Pop, "Obiceiuri tradiționale românești", ICED, Buc., 1976, p. 37). Se desfășoară tot în grup. Într-un vas mare, plin cu apă, se pun aceste "bliduțe", fiecare cu câte o lumânare aprinsă în mijloc, câte două pentru fiecare fată: un similar al ei și unul al reprezentantului masculin. Dacă pe durata plutirii, simulariile contrarii se ciocneau, aceasta însemna o confirmare a cuplului. Pe fondul mai general de hidromanție, această activitate magică este tot o manifestare de natură homeopatică simulativă. Bifuncționalitatea magică a *stolnicului de Crăciun* se certifică în cea de a doua

Foto: Ioan Nădișan - Colindători din Vadu Izei, 1976

Am o vacă -

Numa cioante c...

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicărlău, 2002

(Melila)

întrebuințare a sa, în practica de intuire, prin determinare spațială, în funcție de mai multe sisteme de "semnale", a proiectelor matrimoniale. Fata iese, în dimineața Anului Nou, cu stolnicul în cap și se îndreaptă spre gunoiul vitelor, ascultând atentă și înregistrând fiecare zgomot-semnal (R. Vulcănescu, Op. cit., p. 43). "Semnale" pot să fie: mugetul vitelor, grohăitul porcilor, cântecul cocoșului, ciripitul păsărilor. Localizarea semnalului reprezintă, prin similitudine, localizarea viitorului soț.

O altă posibilitate de indicare locativă este provocată de activitatea magică a *numărării stelelor* de pe cer, de la 1 la 9 și invers. Direcția în care dispăre ultima stea numărată este un "semn" al determinării spațiale a celui "sortit" (R. Vulcănescu, Op. cit., p. 224).

Practicile de provocare a destinului matrimonial sunt mult mai complexe structural, căci, pe lângă elemente de magie imitativă, mai conțin și o verbalizare magică.

Noaptea dinspre Anul Nou este o secvență temporală specializată nu numai în formule de invocare a prosperității și belșugului, ci și în formule magice de invocare a unor spirite, abia acum eficiente.

Fetele, dornice de-a accelera cursul matrimonial, *scutură* în această noapte *gardul*, zicând:

Eu nu scutur gardu, Nacu pe dracu -
Eu scutur pe Nacu, Să-mi aducă bărbatu!

Aceeași metodă de agresare a obiectului magic intermediar se folosește și în cazul prunului: se *scutură prunul* și se verbalizează formula magică:

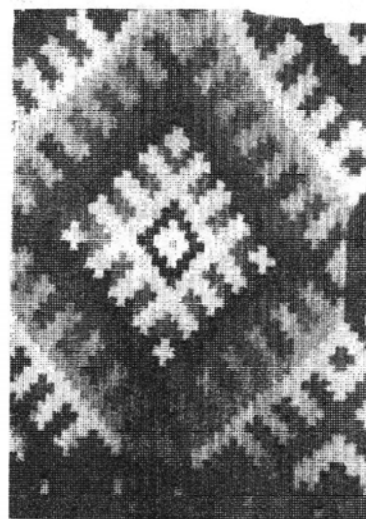
Eu nu scutur prunu, Nebunu pe dracu,
Eu scutur nebunu, Dracu pe bărbatu!

Agresivitatea este o calitate, atât a gestului magic, cât și a manierei de invocare a unor spirite într-o anumită ierarhie. Onomastica acestora: Nacu, Dracu, Nebunu, este o ilustrativă serie demonologică, iar localizarea lor în arbori sau în prelucrări ale acestora (*gardul*) pare a-și trage seva dintr-un mai vechi cult al "arborilor posedati" (R. Vulcănescu, "Coloana cerului", Ed. Academiei, Buc., 1972, p. 17), atestat și în Grecia, Macedonia, Tracia.

Agresarea arborelui posedat cunoaște forma sa paroxistică în amenințarea lui cu toporul, cristalizată la noi ca practică magică de provocare a fertilității, dar uzitată și în magia de "preursită" (P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 105), performată *la soc*, noaptea. Textul magic se concentrează în jurul a trei problematici: îndemnul și indicațiile magice, blestemul magic, monstruos, adresat, în caz de nereușită, ursitului și amenințarea magică a arborelui, din perspectiva ratării acțiunii:

Bună sara, soc!	Tu, crangă de soc,
Tu nu ești soc,	Să te faci un zerme pe loc,
Tu ești întorsoc -	Cu nouă cozi împușcătoare,
Să-mi aduci orânda pe loc!	Cu nouă limbi mușcătoare:
Te du în lume,	Cu limbile să-l muști,
În patru cornuri de lume,	Cu cozile să-l împuști
La orându meu anume	Și fuga să mi-l aduci.
Și-i spune:	Atâta să stăie-n loc
Să zie fuga pe cale,	Cât stă apa-n foc,
Să n-aibă stare,	Să nu stăie-n cale
Nici alinare,	Cum nu stă apa-n vale!
Cum n-are apa-n vale!	Ușile să le trăznească,
Să zie iute ca vântul	Ferestrele să le pocnească -
Și ca gândul,	Drept la mine să pornească!
Să n-aibă a sta și a poclui	De n-a zini -
Până la mine a sosi.	A plezni,

Cum își face rău omu pe sama lui
Nu-i poate face nici cel mai mare dușman.

1400.

Adusul miresei

Frunză verde măr domnesc
Eu din tindă nu pornesc
Până nu mă ruminesc
Și-mi pui rujă albă-n piept
Ca rușinea să mi-o pierd -
Nu-s atâta de frumoasă
Pe cum îs de rușinoasă.
Frunză verde de acăț
Faceți bine și tăceți,
Eu cu mireasa pornesc
La mire să o cinstesc.
Frunză verde viorea
Mă dusei p-o vâlcea,
Mă-ntâlnii cu-o florieca,
Chiar cu-o prietenă de-a mea
Ș-am venit aici cu ea
Să vorbesc eu pentru ea.
Ea de când s-o apucat
Mă-sa hrană i-o luat
Și mult de lucru i-o dat -
Și din casă și de-afară
Și din lucru cel de vară,
Din casă cu măturatu,
De-afară cu seceratu,
De-afară cu tăt lucrutu
Și din casă cu acutu.
Frunză verde de trifoi
Haida, mireasă, -napoi
Că la mire nu-i de noi,
Că la mire de i-ar hi
Pe nănașu l-ar coti
Și mie mi i-ar plăti.
Iară mă-ntorc înainte
Să spun două-tri cuvinte
C-o venit vestea la noi
C-o vândut nănașu boi
Cu-o pungă de taleri noi
Și mi-a da și mie doi.
Mulțămesc de-un leu, de doi -
Gândești că mi-o dat doi boi,
Mulțămesc de-un leu, de trei -

Gândești că mi-o dat trei miei.
Cu banii de la nănașu
M-oi duce joi în orașu,
M-oi băga în farmacie
Și mi-oi lua colonie,
Colonie ș-un sopon
Să hiu albă ca de domn,
Să hiu albă ca și cașu,
Să hiu faină la nănașu.
Frunză verde de sub nuc
Hai, mireasă, să te sărut
Și la mire să te duc.
Frunză verde iarbă deasă
Treci, mireasă, după masă -
Mire, fă-i loc la mireasă.
Peste masă m-oi pleca,
Mâna cu nănașu-oi da
Și frumos l-oi întreba:
Spune, nănaș, bucușor,
De n-am închinat frumos
Că eu-s fată de la munte
Și nu știu așé de multe.
Colecția MIRCEA RADU, Ungureni.
De la Ioan Buda, 1969.

1401.

Închinatu la mireasă

- Frunză verde ruptă-n două
Să trăiești, crăiasă nouă.
Mă dusei într-o grădină
Și-mi aflai o rujă plină,
Da' ruja-i plină de rouă
Și-mi rupse inima-n două.
Vine-un șarpe de urât -
O rupsă p'ângă pământ.
Ie-ț, mireasă, ziua bună
De la soare, de la lună,
De la maica ta ce(a) bună,
De la frunza de la fag,
De la tată-to cel drag,
De la frați, de la surori,
De la grădina cu flori,
De la struț de busuioc,
De la feciorii din joc,
De la struț de cărajele,
De la veri și de la vere,

De n-a pleca -
A crepa!
De li-i afla în pat -
Aruncă-l sub pat,
De li-i afla pe laiță -
Aruncă-l sub laiță,
De li-i afla pe cuptior -
Aruncă-l de-un pticior
Și s-o ieie la fugă în zbor.
Să aibă
Prin opinci -
Furnici,
Prin obdele -
Bube rele,
Prin cioareci -
Șoareci,

Prin clop -
Foc,
Să nu poată sta pe loc,
Cu pticioru să tropotească,
Cu ochii să strălucească,
Drept la mine să pornească
Și nimeni să nu-l oprească.
Tu, soc,
De nu li-i vedé
Cu săcurea te-oi tăie;
Tu, de nu li-i afla,
Cu săcurea te-oi demnica,
Bucățele te-oi fa,
În foc te-oi arunca,
Cenușă ti-i fa
Și vântu te-a sufla!

Ipoteza finalizării nedorite, provocată de lipsa de perspicacitate a spiritului invocat, declanșează această amenințare a arborelui în perspectiva anulării statutului său material.

Un alt comportament magic și o formulă magică particularizantă, converg spre același ideal: grăbirea actului matrimonial. În limbajul popular al locului, această practică magică are două formule: "a-și face de preursită" și "a-și face pe orândă", aflate în relație de sinonimie.

Într-o a doua variantă, de "orândă", funcția magică este bidirecționată, repercutându-se asupra a două obiecte de aceeași sorginte, impusă de investitura magică: socul și prunul.

Descântecul performat la soc este precedat de pregătirea unei ofrande: într-un *pahar cu apă*, adusă seara de la râu, se pun *nouă grăunțe de grâu*, cu intenția vădită de a-și face favorabil "spiritul" arborelui invocat. Alegerea arborelui presupune o inițiere, căci acesta nu este unul obișnuit, ci unul determinat de localizarea sa "pe mejdă", la linia de demarcație dintre două posesiuni. În credința populară "mejda" este un loc "ne curat", bântuit de stihii maligne, demoniace, nefaste.

Textul magic, eliberat de orice urmă de agresivitate, se derulează dialogat, între actantul uman și arborele animat:

- Bună sara, soc vasoc.
- Io nu-s soc vasoc,
Io-s soc care-ntorc
Orândă! A cui?
- A Mării!

- De-i înt-astă țară
Să zie mai pe desară,
De-i înt-alta-ndepărtat
Să zie mâni pe-nsărat!

Foto: Ioan Nădișan - Descântecul fetelor la gard, 1976

Mama nu se culcă — Până-nu face spume-ntre pticioare.

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicărlău, 2002

(Donja)

Invocarea spiritelor demoniace secundare are loc *la prun*, asupra căruia este exercitată acțiunea directă, provocatoare, concretizată în "scuturarea" arborelui de nouă ori:

- Bună sara, prunule!	Orânda mé,
Io nu scutur prunu,	De-i în lume,
Io scutur nebunu,	De peste lume
Nebunu scutură pe Rahu,	Să n-aivă a sta-n loc
Rahu scutură pe Dracu,	Nici cât ai arde-un păr în foc!
Dracu-mi scuture bărbatu.	(P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 106).

Prima formulă magică este una de adresare și consultare a unui spirit tutelar omniscient; cea de a doua, o provocare și subordonare a unor reprezentări demoniace de la limitele lumii abisale, într-o anumită ierarhie. Numărul nouă, cifră magică uzitată încă din antichitate, reprezintă cele trei curse ale spiritelor de ieșire din abis, tot atâtea în jurul nopții, și încă trei, executate în jurul lumii cu scopul de a găsi și aduce "ursitul".

O practică de "preursită" aparte, care are în vedere proiecția onirică a celui "sortit", este aceea în desfășurarea căreia se invocă și provoacă la acțiune magică un spirit subterestru, prin emiterea de zgomote de o mare intensitate acustică. Fata care vrea să-l viseze pe viitorul bărbat, în noaptea de Anul Nou își va *prânica cămeșă*, pe un fundal verbalizat, de descântec invocatoriu:

Ieși, mare, din arie	Peste lume,
Și te du-n lume,	La ursitu meu anume.

Textul magic de invocare se recită de trei ori, fiind urmat de prescripțiile magice:

Nu-i da a si,	Nici cât ai arde-un păr în foc;
Nici a poclui	La mine să zie pe loc:
Până la mine-a zîni;	Iute ca gându,
Nici cu văduvă grasă,	Repede ca vântu,
Nici cu fată frumoasă,	În optinci - furnici,
Nici cu a lor în casă.	În clop - foc,
Să nu stăie nici un ptic în loc,	În cioareci - șoareci!

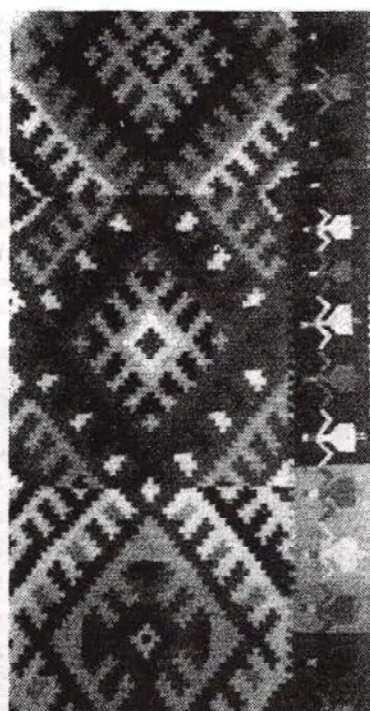
Apelativul folosit în invocare - "Ieși mare din arie" - indică o forță demoniacă tutelară și, de aceea, tabuizată.

O altă practică declanșatoare a premoniției onirice a celui destinat pentru actul conjugal se performează de către fete la miezul nopții, deci la limita exactă dintre cei doi ani. Constă în *scăldatul ritualic în râu*.

Chiar și vizualizarea celui "destinat" este posibilă: "Fetele care vor să-și cunoască ursitul, începând din seara de Crăciun până în ziua Anului Nou, iau din fiecare mâncare câte puțin și o pun într-o ulcică. În seara de Anul Nou, *înconjoară dezbrăcate casa* de nouă ori; a noua oară, uitându-se pe fereastră, văd pe cel adorat mâncând din ulcică" (P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 104). Actantul însuși - fata -, după ce-și face favorabile spiritele demoniace prin ofranda magică (ulcica cu resturi de alimente), desfășoară cursa inițiată în jurul casei, care transimbolizează cursa inițiată în jurul nopții. Masa oferită este una specifică, de luare în posesie a unui demon, cu un scop practic.

În afara acestor practici ce restrâng sfera participativă la individual sau la grup restrâns, obiceiurile de Anul Nou cunosc manifestări mai ample, desfășurate pe fundalul general, satul: *sorcova*, *capra*, *plugușorul*. Toate aceste acte ceremoniale, cu un pronunțat caracter agrar, sunt specializări ale copiilor și, după mărturiile existente, se pare că nici n-au fost vreodată desfășurate de către adulți.

Sorcova este o formă de urare simplă, proprie copiilor, cu vădite

De la fete feciorele.

Închină cu paharul la mireasă.

- Eu paharu nu ți l-oi da

Până când mi-i săruta.

- Da' eu nu te-oi săruta:

Sărute-te sticu grăului

Din mijlocu câmpului,

Sticu alacului

Din mijlocu satului,

Sticu săcării

Din mijlocu țării.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.

De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

Strigături la mire

1402.

Nu sii, mire, supărat,

Mare noroc te-o mânca

Și pe mâini și pe pticioare -

Ai mireasă ca o floare

Și grădina ei i rai

Și de fân și de mălai,

Și pe dealuri și pe șes,

Și de fân și de ovăs.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.

De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1403.

Ie sama, măi mire, bine

Cine șade lângă tine:

O floricé de pe râț -

Să nu o ții cu urât,

Cu lacrimi până-n pământ,

O floricé de pe laz -

Să nu o ții cu năcaz,

Nici cu lacrimi pe obraz.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliște de Sus.

De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969

Căinele este cel mai credincios prieten al omului.

Colecția AUGUSTIN MICU, Căcărlău, 2002

1404.

Mire ca ș-a nost de mândru
Numa-n munte este-un tidru,
Lângă tidru-i o nuié -
Și mireasa-i frumuse.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliște de Sus
De la Dumitru Iuga, 72 ani, 1982.

1405.

Mire ca ș-a nost de mândru
Numa-n munte este-un țidru,
Lângă țidru-i o nuié -
Și mireasa-i frumuse,
Tomna ca și mirele;
Da' nici mirele nu-i hăd -
Numa-un ptic îi cam pălit.

Colecția DUMITRU RUSU, Cufoaia, 1974.

1406.

Uită-te, măi mire, bine
Cine șade lângă tine:
O mireasă ca o floare
Și nu ști' de supărare,
O floare ca sansiu
Nu știe ce-i năcazu -
Nici de-amu să n-o-nveți tu,
O floare mândră din laz -
Să nu o ții cu năcaz,
Nici cu lacrimi pe obraz.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1407.

Măi mire, de nu-i si bun
Ploaie-te ploaie cu tun
Să nu ieși din casă-n drum,
Ploaie-te ploaie cu pară
Să nu ieși din casă-afară.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1408.

Nu sii, mire, supărat
Că de ginere-ai intrat,

conotații de prosperitate, o reminiscență magică de esență calendică. Sorcova constă dintr-o ramură de pospan, împodobită, în zilele noastre, cu fâșii de hârtie colorată și celofan. Acest element vegetal veșnic verde, purtat de copii din casă în casă, drept chezășie a trăinicieii și durabilității umane, este o continuare firească a obiceiului împărțirii de *strenae* la romani, cu rol în cultul zeiței sănătății, Strenia. Agitarea "sorcovei" este o acțiune magică de provocare și stimulare a prosperității, ilustrată în textul rostit:

Sorcova,
Vesela,
Să trăiți,
Să-mbătrâniți

Ca și pomii să-nfloriți,
Ca merii
Ca perii
În mijlocul verii.

Jocul caprei "atestat recent în Maramureș (acum aproximativ 60-70 de ani - ? n. ed.) a existat și în timpurile străvechi, dar s-a pierdut sau a evoluat la alte forme" (M. Dăncuș, "Jocuri cu măști", în "Comunicări științifice pe teme folclorice", Baia Mare, 1973, p. 114).

Cultul caprei a fost bine reprezentat în mitologiile diferitelor popoare: greci, latini, indieni. La greci de ex., capra, cu cele două variante de culoare, a devenit expresia simbolică bidimensională: varianta albă era simbol protector al căsătoriei, iar cea neagră - simboliza fertilitatea telurică.

Spectacolul propriu-zis antrenează patru personaje: Capra, Ciobanul, Țiganul, Butucarul. Uneori, acestor actanți necesari li se adaugă două măști demoniace, care întrețin o atmosferă plină de grotesc, prin costumație și pantomimă. Butucarul este, la rândul lui, un figurant care întreține ritmul în care "joacă" capra, prin lovituri sacadate cu butucul în podea.

Textul este, în esență, un schimb de replici între Cioban și Țigan. Debutul spectacolului este reprezentat verbal printr-o formulă specifică urărilor, de adresare (M. Dăncuș, Idem, p. 114):

Ci, ci, ci, căpriță, ci!
Frunză verde ca negara
Capra zice: Bună sara!
Domnule, Măria Ta,

Am venit la dumneata
Să-mi dai calul și iapa
Să mă duc în Petrova
Să-mi aduc și eu mândra!

Foto: Dumitru Iuga - Colindători și "Capră" din Rogoz, la Festivalul datinilor de iarnă, Tg. Lăpuș, 2001

Mama nu se culcă

Până nu hurducă.

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicărlău, 2002

(*Chicla-n broască*)

Urmează, apoi, o dublă prezentare, cu vădite aluzii de fertilitate și fecunditate:

Ci, ci, ci, căpriță, ci!

Am o capră ș-o căldare

Și mă țin că-s gazdă mare,

Am o capră ș-un ciocan

Și mă țin că-s bocotan!

Ci, ci, ci, capră fudulă,

Nu-ți stăie gându la șură,

Ci, ci, ci, capră bălaie,

Nu-ți stăie gându la paie

Că la toamnă ti-i părți

Și la iarnă mi-i fătă

Tri ieduți de-a gemenea:

Unu negru, unu sur,

Unu cu găvozd în c...!

Dialogul desfășurat între cele două personaje "cu rol" propriu-zis, Ciobanul și Țiganul, este o modalitate de invocare a abundenței, prin intermediul aluziei:

Ciobanul - Măi țigane, mânca-i caș?

Țiganul - Cât de vrăjmaș!

Ciobanul - Da' urdă?

Țiganul - Cât de multă!

Ciobanul - Da' brânză?

Țiganul - O bărbântă!

Ciobanul - Da' jântiță?

Țiganul - Șapte tigăiță!

Moartea simulată a caprei, declanșată de blestemul Țiganului, cumulează funcția simbolică de "asasinare" a vechiului an, iar epifanizarea sa, generată de un descântec ludic, semnifică, magic, renașterea anului, prin înnoire:

De-i de luna

S-o mănânce funia,

De-i de marța

S-o mănânce franța,

De-i de mnercurea

S-o mănânce temnița,

De-i de joia

S-o calce nevoia,

De vineri și până sâmbătă

Să nu-și afle leacu

Și s-o ducă dracu!

Intervenția ciobanului, concretizată în formula de îndemn:

Frunză verde de hamei

Săi, căpriță, pe femei,

Frunză verde de acaț

Săi, căpriță, pe bărbați,

Frunză verde de țitroane

Săi, căpriță, pe cocoane,

Frunză verde dintre nuci

Săi, căpriță și pe prunci!

reprezintă o dirijare ritualică a sensului fertilității înspre toți membrii familiei.

Finalul spectacolului este destinat, precum în cazul oricărei forme de urare, sugerării și confirmării unei modalități de răsplătire:

Ciobanul - Tu, capră, mânca-i foc?

(Capra - semn de negație prin mișcarea capului).

Ciobanul - Tu, capră, mânca-i jar?

(Capra - negație)

Ciobanul - Tu, capră, mânca-i bani?

(Capra - negație)

Ciobanul - Tu, capră, mânca-i lei?

(Capra - bate din fălci, în semn de acceptare).

Personajul "Capră", figurat zoomorf de un copil acoperit cu o cergă țărănească sau o blană mare de oaie, împodobită cu hârtie colorată la care se adaugă elementul particularizant botul de lemn - "melița" -, își desfășoară competițiile coregrafice în ritmul susținut de celelalte personaje care, servindu-se de bote prevăzute cu zurgălăi și clopoței, creează o ambianță euritmică necesară desfășurării pantomimei. Jocul său, mimat, este provocat și susținut de către componenții grupului, însă îi permite o anume libertate scenică, relevantă pentru funcția sa ceremonială și spectaculară.

Nu-s mâniaoasă,

Nici supărată,

Da' mi-i ciudă

Că stă să mă stropască.

Colecția VASILE DRAGOMIR, Copalnic Mănăstur, 2003

Nu sii, mire, bănuit
Că de ginere-ai venit:
Socrii tăi is de-omenie
Și Ț-or da cinsti și ție,
N-ai cumnatc-așe de rele
Să nu poți duce cu ele -
Te-or ibdi și te-or cinsti
Numa cuminte de-i si.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1409.

Mire, de-ai avut drăguță
Fă din ie o obdieluță
Și te-ncață pe pticioare
Că iei fată ca și-o floare.

Colecția ION VANCEA, Petrova.
De la Ioana Savu, 42 ani, 1972

1410.

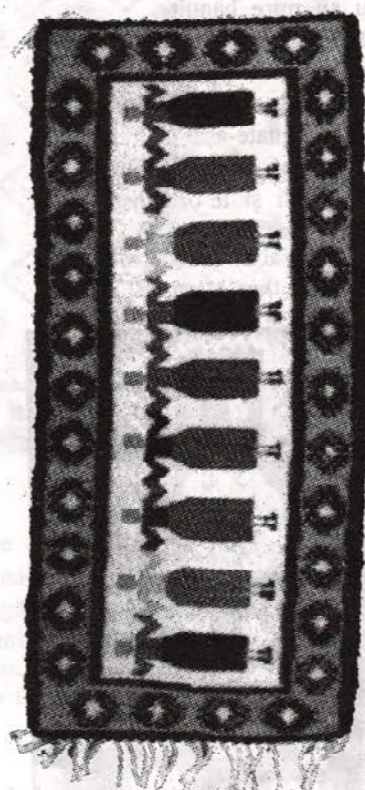
Uită-te, tu, mire, bine
Cine șede lângă tine:
O floare ca viola,
Nu ști' ce-i supărarea -
De-i puté, tu n-o-nvăța,
O floare ca sansiu
Și nu ști' ce-i năcazu -
De-i puté, n-o-nvăța tu.

Colecția ION VANCEA, Petrova.
De la Ioana Savu, 42 ani, 1972

Strigături la mireasă

1411.

Să trăiești, dragă mireasă,
Din cornuț de după masă.
Dimineată te-ai sculat,
În grădină ai intrat,
Mândră floare Ț-ai ciuntat;
Floarea-o fost plină de rouă -

Inima ți-i ruptă-n două,
Floarea-o fost plină de apă -
Inima de tătu-ț creapă.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969

1412.

Miresucă cu cunună,
Se cunoaște că ești bună -
Cămeșa pe tine sună;
Că nici mă-ta n-o fost ré
Că te-o făcut frumuse -
Puținele te-or între.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 50 ani, 1989.

1413.

Să trăiți, bine-ați venit
Că demult v-am agodit,
Să trăiți, bine-ați intrat
Că de mult v-am așteptat.
Șărincută albă-n cui
Ochi ca la mireasă nu-i
Așa mândri, mititei -
Joacă lacrimile-n ei.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 50 ani, 1989.

1414.

Nu sii, mireasă, cu jele
Că tu n-ai cumnate rele:
Dacă-i si bună cu ele
Cumnatele ți-or si bune
Și n-or ști unde te pune.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

Un alt joc cu măști, interpretat de "cei mici", începând cu noaptea Anului Nou și continuând cu Sântionul și Boboteaza, este *Plugușorul*, la origine "un străvechi rit agrar, derivat dintr-o practică primitivă, și trecut printr-un rit de fertilitate, ajungând o urare îndătinată de recolte bogate în anul care vine" (P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 197).

În zilele noastre s-a produs o deplasare a accentului dinspre substanța magică a obiceiului, înspre amploarea spectaculară, realizată prin costumație și pantomimă.

Datina "plugușorului", în varianta sa contemporană, este o reușită îmbinare contextuală între elemente de magie imitativă, desfășurate orgiastic, și recital epico-liric care narează "peripețiile muncilor agricole" (O. Bârlea, Op. cit., p. 383), de la aratul ogorului până la coacerea colacului. Textul recitat este cel cules și prelucrat de Vasile Alecsandri, fie în varianta integrală, fie în varianta fragmentară care, în esență, este o intuire a belșugului pentru anul care vine, prilejuită de diferite "semne" (P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 193-194):

Aho, aho, copii și frați,
Stați puțin și nu mânați
Și cuvântu mi-ascultați:
Măine anu se-noiește,
Plugușorul se pornește
Și începe a ura,

Pe la case-a colinda.
Iarna-i grea, omătu-i mare,
Semne bune anul are,
Semne bune de belșug
Pentru brazda de sub plug -
Mânați, băieți!

Această reprezentare dramatică a muncilor agricole care, textual, reproduce un "mic tratat de agrotehnică primitivă" (Nicolae Bot, "Dreptul cutumiar și folclorul obiceiurilor", în "Anuarul de folclor", I, Cluj-Napoca, 1980, p. 100), își dezvăluie vechimea și ingeniozitatea doar în afara spectacularului. Reprezentația impune o ceață de urători care însumează patru personaje: recitatorul-declamator care trebuie să întrunească două calități esențiale - talentul și inițierea (cunoașterea textului), personajul care poartă biciul, actantul deținător al buhaiului și Dracul - întrupare animalieră.

"Buhaiul" constă dintr-o "bărbântă" miniaturală (putină), cu fundul acoperit în piele de capră sau oaie, legată cu un cerc și traversată de o șuviță de păr de cal, fixată în interior cu un nod, iar gura vasului deschisă. Recitalul se desfășoară pe un fundal sonor paroxistic, rezultat din amalgamarea sunetelor surde produse de atingerea firelor de păr ce

Foto: Georgeta Maria Iuga - "Draci" la Festivalul Național al Datinilor de Iarnă, Sighet 1992

Mama nu se culcă

Până nu face puf.

Colecția AUGUSTIN MICU, Cărlău, 1997.
De la Maria Cotor, 50 ani.

(Stinga lampă)

Foto: Georgeta Maria Iuga - "Draci" din Sarasau, la Festivalul Național al Datinelor de Iarnă, Sighet 1992

traversează "buhaiul", a pocnetelor de bici și a zgomotelor infernale emise de clopotele și zurgălăii ce ornează masca "Dracului". Ceea ce lipsește din desfășurarea ceremonială este tocmai "plugul", element care a consacrat prin numele său această datină.

Actantul "Dracul" este, de fapt, o mască animalieră, proba doveditoare dând-o costumația: piele de oaie sau cojoc lung, întors pe dos, ornat cu zurgălăi și clopote, iar masca propriu-zisă se compune dintr-o căciulă neagră, trasă pe față, prevăzută cu orificii pentru ochi, nas și gură, la care se adaugă două coarne de berbec.

Întreg, spectacolul are semnificația simbolică a celor două ocupații prioritare autohtone: agricultura și păstoritul.

O formă de teatru popular legată de ziua comemorativă a Nașterii Domnului și constituind o rememorare a acestui mare eveniment aniversat de biserică este *Viflaimul*, de sorginte cărturărească, dar cu vădite tendințe de adaptare la gândirea mitică religioasă populară. Interpretat, începând cu ziua de Crăciun și până la Bobotează, această manifestare dramatică însumează un număr mare de actanți-interpreți: Iosif, Maria, Vestitorul, Îngerul, Izachar (preot în Bethleem), Judecătorul sau Căpitanul cetății, Acteon, Coridon și Miron - ciobani, Lucifer, Inspectorul, Ispravnicul, Înșelătorul și Sărsăilă - draci, Irod, Balthazar, Melchior și Gașpar - crai de la răsărit, Frunțași, Archereul, Mai Marele Sinagogii, doi căpitani romani și ostași, Moartea și Corul.

Costumația personajelor este dublu adaptată: la specificul sărbătorilor noastre de iarnă și la acela al reprezentației: Îngerul și Vestitorul sunt îmbrăcați în alb, semn al purității; Maria - totdeauna interpretată de un băiat - este îmbrăcată ca o femeie din Bârsana; Archiereul și Mai Marele Sinagogii sunt costumați în caftane evreiești și, tot așa, Iosif. Ostașii poartă haine militare, la fel ca și căpitani; Craii de la Răsărit poartă drept însemne ale statutului lor coroane roșii, confecționate din carton și acoperite cu staniol, iar vestimentația, prin coloristică, îi diferențiază: roșu, verde și negru; Moartea, paradoxal, este costumată în alb; "Dracii" sunt întruchipări demoniace interpretate de personaje mascate, vopsite cu furingine pe față, cu coarne de bivol pe cap, îmbrăcați în piei de oaie sau capră, ornate cu clopote și zurgălăi și cu bici în mână; Ispravnicul este înarmat cu o tăbliță pe care înscrie sufletele celor câștigați pentru

Nu-i pădure,
Fără uscături.

Colecția GAVRIL CIUBAN, Vișeu de Sus, 2003

1415.

Mireasă, cunună albă,
La tăta lumea-ai fo' dragă
Numa mâne-ta urâtă:
P(r)e tânără te mărită.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1416.

Miresucă, struț de vie,
Bé păharu cel dintâie
Că te duci la cunic
Și acolo-i săruta
Crucea și-evanghelia.
Câte grădini is cu flori
Nu-s ca popa-nșelători
Că te-ntreabă de tri ori
Și te pune ca să jori.

Colecția ION VANCEA, Sarasau.
De la Anuța Boja, 45 ani, 1972

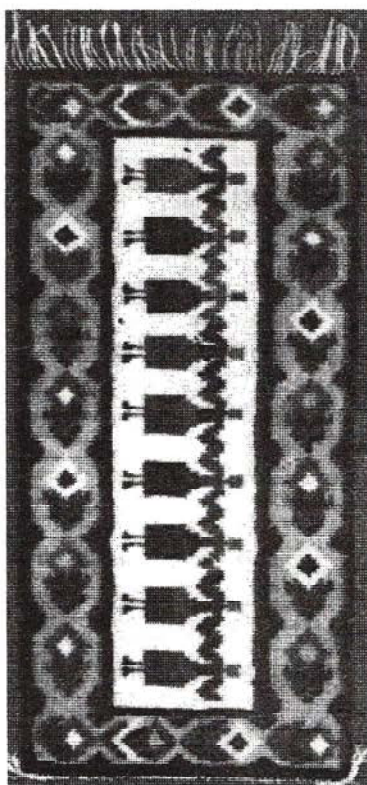
1417.

Măieran de sub icoană,
Miresucă, ești cocoană -
Numa-o vară ai fetit
Și te gați de nevastă,
Numa-o vară ai fo' fată
Și te afli măritată.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1418.

Taci, mireasă, și nu plânge,
Pară-ț bine că te strânge
Că-ai fo' hădă și săracă

Și te măriți fără vacă,
Cele mândre și-nzăstrate
O rămas nemăritate.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1419.

Bucură-te, tu mireasă,
Că te ie fecior cu casă,
Casă mândră cu podele
Și fecior p-a ta plăcere.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1420.

Mireasa-i ca ș-o scânteie -
Mulți feciori o vrut s-o ieie,
Mirele-o fost voinicel -
N-o lăsat-o d'ingă el.

Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1421.

Tu mireasă, tu nebună,
Nu zdera după cunună
Că cununa nu-i a ta
Că-i în parte cu drușca.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliște de Sus.
De la Anuța Iuga, 50 ani, 1989.

iad, iar Inspectorul, tot o reprezentare demoniacă, poartă un corn de bou, de care uzează pentru a convoca dracii la ședință.

Drama liturgică în sine se vrea o "vestire" și o rememorare a mitului Nașterii, desfășurată în litera cristalizată biblic, însă, în plan mitico-simbolic, ea se grefează pe o sumă de conflicte: conflictul dintre Îngeri și Demoni, dintre cuplul Iosif-Maria și Opinia publică, dintre mitul puterii telurice (reprezentat prin Irod) și mitul, de-abia prefigurat, al atotputerniciei divine (pruncul Iisus).

Nașterea Pruncului-Zeu, Iisus, ca exponent al unui nou mit, anticipat în proorocii și în textul cărților sacre, este presimțită și resimțită ca un eveniment capital de către Magii de la Răsărit și de Păstori și, ca un "semn" nefast, catastrofal, de abolire a investiției sale terestre, puterea, de către Irod.

Toate aceste secvențe dramatice se desfășoară pe fundalul mai general al competiției tensionale dintre reprezentanții Infernului (Demonii) și cei ai Cerului (Îngerii vestitori), finalizând cu înfrângerea celor dintâi.

Mesajul global al piesei, structurată pe antagonismul Bine - Rău, este încrederea în triumful Binelui.

În succesiunea lor cronologico-ciclică, sărbătorile de iarnă, desfășurate pe durata a 12 zile, se încheie cu Boboteaza (6 ianuarie), festivitate deopotrivă bisericească și profană. Ziua de Bobotează este, creștinește, destinată "Iordanului", sau, în formula populară "umblatului cu Crucea". Parohul, însoțit de un diac și făt, străbat perimetrul satului, intrând din casă în casă și reconstituind, schematic, momentul inițial al botezului prin verbalizare: "În Iordan botezatu-Te-ai Tu, Doamne" și mimare - stropitul cu aghiazmă a tuturor membrilor familiei, sărutatul Crucii. Adeziunea la acest act purificator îndătinat de biserică se materializează în împodobitul simbolic al unei străvechi cruci de lemn cu spice de grâu și ovăs, precum și cu busuioc.

Aceste elemente vegetale "sfințite" prin stropire cu aghiazmă au o dublă funcționalitate: de elemente ornante și de elemente fertilizatoare.

Primăvara, boabe de grâu și ovăs, din acelea ce au împodobit crucea de Bobotează, vor fi amestecate cu cele destinate însămânțării, "pentru a face rod bun" (Ov. Bârlea, Op. cit., p. 268).

Momentul propriu-zis al Iordanului este dublat și anticipat de participarea cetelor de copii, în calitatea lor de urători, care preced Iordanul, parcurgând satul în goană, casă de casă, cu *Tiralexă*.

Formula de urare, în aparență parodică, este impregnată de aluzii de bun augur, direcționate înspre aspecte ulterioare de abundență, fecunditate, sănătate și perspective matrimoniale (P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 103):

Tiralexai, Doamne,
Câți carbuni în vatră
Atâția pețitori la față,
Câte pene pe cocoș
Atâția prunci burduhoși/frumoși,
Câte pene pe găină
Atâția prunci/mâți la slănină.
S-aveți, gazde, sănătate
Că-i mai bună decât toate,

Belșug mare la bucate,
Marhăle să vă trăiască,
Pomii tăți să vă rodească,
Să aveți viață bună
Cu familia dimpreună!
Grâu de primăvară
Și din pod și din cămară -
Ce-i a nost să iasă-afară!

Urarea, conform datinei și cererii avansate de către ceată, reclamă darurile cuvenite: nuci, alune, mere.

Noaptea de Bobotează oferă satului, conturat ca și fundal și receptor, noi posibilități de manifestare, anticipând evenimente care se vor produce sau care ar trebui să se producă în intervalul de timp denumit "cășălegi".

Anticiparea prezumtivă o fac feciorii și copiii care umblă "la pețit" în

Secera văzduhului

Joacă-n balta stufului.

Colecția AUGUSTIN MICU, Căcărlău, 2002

(bun)

săni, pe la toate casele la care există fete de măritat, figurând o dezirabilă și alegorică cerere în căsătorie, formulată umoristic (P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 106):

Am auzit de la-Mpărat
Că-ai o fată de măritat;
Să nu zici că nu ai
Că-i de 40 de ai -
Pune-o ciuhă în mălai!

Ajunul de Bobotează și Sântion sunt propice "înscenărilor" de acest fel, ca și unor acțiuni mai directe și mai îndrăznețe, cum sunt pusul "domnilor" și "doamnelor" (metehăi). Aceștia sunt, în fond, manechine confecționate în ajun, simulacre umane, rezultate din umplerea unor haine cu paie sau câlți și amplasate prin pomi, la porți sau chiar în cerdacul casei la fete și feciori mai bătrâni. Fiecare metehău posedă o "țidulă", epistolă întocmită de către artizanii săi, a cărei

tonalitate oscilează între satiră și sarcasm, adresată destinatarului. Acești metehăi sunt "vânați" de capii familiei, dis-de-dimineață, și aduși în casă. Lipsa spiritului de observație are drept consecință purtatul de către feciori, cu mare pompă, a manechinelor și publicizarea epistolei în sat. O acțiune marcată de un grad mai mare sau mai scăzut de tendențiozitate este *furatul porților*. De obicei, se schimbă între ele porțile celor cu perspective conjugale, însă actul în sine poate să aibă și alt substrat: de răzbunare sau pedepsire a unor indivizi ai comunității. Ciclul festiv se încheie în 7 ianuarie cu *Sântionul*, ultima zi în care e permis să se colinde și care, în afara practicilor comune cu Anul Nou și Boboteaza, nu înregistrează decât amploarea dată sărbătoririi onomasticii. Ajunul și noaptea Sântionului oferă o ultimă posibilitate de grupare, după criteriul vârstei, a tuturor celor al căror nume coincide cu onomastica sărbătorii, în vederea colindatului.

În ziua de Sântion, ceata de flăcăi, unită prin onomastică, străbate satul, fiecare purtând, legată pe mâneca hainei, cu ață roșie, o rămurică de pospan. Acesta este un moment de veritabilă paradă, desfășurată cu cântece, acompaniate de instrumentiști (fapt nepermis, pe toată durata sărbătorilor de iarnă), marcând o simbolică abolire a unui obicei și debutul perioadei "câșălegilor".

Câșălegile însumează, durativ, săptămânile ce se succed de la ultima sărbătoare a ciclului hibernal, până la Lăsatul Secului, ultima duminică "de dulce", care precede Postul Mare. Este o secvență temporală a cărei durată variază, în funcție de datarea Paștilor, reprezentând o etapă metamorfică în lumea satului, concretizată în mutații de natură umană, generată de desprinderi de pe orbita nucleului-macă (familia) și statutarea noilor cupluri convergente. Aceste mutații, îndelung preparate, cu începere din perioada ceremonialurilor de iarnă, se desăvârșesc și capătă configurație îndătinată în cadrul favorabil al unor pseudoasociații ale tinerilor, denumite *șezători*. Acestea reunesc, în serile de iarnă, tinerele fete, în veritabile bresle de sex și profesionale, cumulând conotațiile

**Tare-i Tanda lindinos,
Tare-i Manda păduchios.**

Colecția VASILE ONA JOTU, Slatina, 2003

Foto: Ioan Pop - Metehău, Hoteni, 2000

1422.

Bucură-te, tu mireasă,
Că te-o luat fecior cu casă
Și ai mire ca un crai
Ș-o grădină ca un rai:
Și de fân și de mălai,
Și de fân și de otavă
Numa tu să sii de treabă.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 50 ani, 1989.

1423.

Ie-ți, mireasă, noapte bună
De la stele, de la lună -
De la maica ta cé bună,
De la stele, de la flori -
De la frați, de la surori.
Plânge-mă, maică, cu drag
Când ți-oi ieși eu din prag,
Plânge-mă, maică, cu dor
Când ți-oi ieși din ocol
Că ți-am fo' fată și fecior,
Ț-am arat, ț-am sămănat,
Ț-am adus caru-ncărcat.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 50 ani, 1989.

1424.

Hei, tu, dragă de mireasă,
N-am venit la tine-acasă
Nici să bem, nici să mâncăm -
Am venit să te-ntrebăm
Ce dai portu din fete
Pentru cel din nevastă?
Nevestitu-i port cinstit
Numa-i tare bănuț,
Nevestitu-i port gătat
Numa-i tare supărat.

Colecția ION VANCEA, Petrova.
De la Maria Raț, 45 ani, 1972

1425.

Miresucă, mândră ești,
Bine să găzdăluiești
Și soțu-a găzduului,
Cu socrii cinstite Ț-a si.
Colecția ION VANCEA, Petrova.
De la Maria Raț, 45 ani, 1972

1426.

Mireasă ca ș-o scânteie,
Lasă, lacrimile-Ț stăie
Că Ț-a si hia de ele
Ori pe mnercuri, ori pe joi
Când Ț-a vini dor de noi,
Ori pe mnercuri, ori pe marț
Când Ț-a vini dor de frați.
Colecția ION VANCEA, Petrova.
De la Irina Petrovai, 33 ani, 1972

1427.

Miresucă, struț gătat,
Îți spun drept ș-adevărat:
Din momentu ce-ai jurat
Să nu greșești la bărbat
Că bărbatu-i mare câne -
Orice face el i bine,
Că bărbatu nu-i părinte
Ca să zică: sii cuminte,
El spune câte-o minciună
Și-Ț face inima bună,
Și când spune-adevărat
Nu-i altu ca el în sat.
Colecția ION VANCEA, Petrova.
De la Ioana Savu, 42 ani, 1972

1428.

Bucură-te, tu mireasă,
Că-ai venit la astă casă
Și Ț-or zice jupâneasă,

inițiatice ale muncii tradiționale (torsul, cusutul, împletitul) și ale unor activități magice, creând astfel premisele constituirii noilor cupluri. Tot în aceste forme de întrunire cristalizate își găsesc sursa și *vergelurile*, care, în esență, sunt petreceri rezultate din inițiativa fetelor (P. Lenghel-Izanu, Op. cit., p. 100-105), organizate sâmbăta și duminica seara, cu participarea largă a feciorilor satului, invitați după criteriul preferențialității. Sarcina inițierii acestei forme de petrecere, limitată la manifestări ale tinerilor, cade în seama fetelor, spre deosebire de alte zone folclorice (Chioar, de exemplu) unde organizarea *vergelurilor* se face de către flăcăii satului, după formula și la proporțiile unei "chemări" la nuntă, cu desemnarea a doi chemători și lansarea invitației în litera unei orații ("Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar", Baia Mare, 1983, p. 384-385). Stabilirea locului de desfășurare a petrecerii se face de către fete, de obicei la gazda șezătorii. Fiecare dintre grupările de sex își are partea de contribuție, bine stabilită; în atribuțiunile fetelor intră pregătirea mesei, pe când feciorii sunt investiți cu funcția de a "nămni" ceterașii și de a procura băutura necesară menținerii bunei dispoziții. Această reuniune a tinerilor satului nu este numai rezultatul unei cointerese în manifestări festive spontane și netendențioase, ci presupune și un substrat aluziv, vizând intențiile matrimoniale. Petrecerea în sine, constând în cântece și joc, oferă tinerelor fete prilejul de a intui, din "semne" deduse din comportamentul flăcăilor (invitații repetate la dans etc.), cursul matrimonial. Având în vedere funcția sa ilustrativă, de prefigurare a viitoarelor cupluri, ca și rolul fetelor în inițierea acestei manifestări, *vergelul* capătă conotația unui cadru festiv - pretext al proorocirilor conjugale, atât de specifice, în latura lor magică, Anului Nou.

*

Obiceiurile calendaristice se grupează în jurul a două tipuri de sărbători: sărbători cu un pronunțat caracter festiv, desfășurate în serii ceremoniale, și sărbători care "se țin", preventive, cu accentul deplasat de pe ceremonios pe conținutul defensiv (M. Coman, "Sora Soarelui", Albatros, Buc., 1983, p. 104).

O asemenea sărbătoare este *Sf. Haralambie* - 10 februarie, al cărei conținut bivalent în simbolistica sa, se dovedește a fi, prin credințele legate de această zi, receptacolul contaminării unor elemente de substrat autohton cu altele, mai noi, de adstrat (R. Vulcănescu, "Mitologia română", Ed. Academiei, Buc., p. 50).

Sf. Haralambie face parte din eroologia creștină, cunoscut fiind ca un exponent al martirajului, sanctificat în urma sacrificiului suprem în numele credinței. Contribuția sa la simbolistica acestei sărbători care-i poartă numele a fost legiferarea unei zile de repaus pentru vitele de la jug.

Mithosul popular îi atribuie însă și calitatea de a fi "legat moartea cu lanțuri" (Louis Chochod, "Histoire de la Magie", Payot, Paris, 1971, p. 210). Prin similitudine, s-a cristalizat în popor obiceiul "legării mesei cu lanțuri", printr-un act de magie homeopatică.

Ziua *Sf. Haralambie* este, de asemenea, zi de ajun, cu scop preventiv "să nu mănânce lupii oile și lupii marhăle" (R. Vulcănescu, "Coloana cerului", Ed. Academiei, Buc., 1972, p. 17) și finalitate defensivă. Substratul inițial al sărbătorii, de apărare împotriva furiei lupului și a ursului, este fără îndoială, de sorginte străveche.

Burta mé
Pe burta ta,

Lunga mé
În gaura ta.

Colecția AUGUSTIN MICU, Cicărlău, 1994.
De la Mircea Curtuzan, 48 ani.

(Burta și Sărbătoarea)